

Operational Challenges in Implementing the Student Social Care System (SSCS) Program Based on Prevention Teachings

Received: 21, September, 2024

Accepted: 23, November, 2024

Article type: Research Article

PP: 73-98

DOI:

[10.22034/entezam.2025.1280732.2650](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1280732.2650)

Mohammad Javad Heydarian Dolatabadi

Department of International Law ,
Faculty of Law and Political Science,
Kharazmi University, Tehran, Iran
(Corresponding Author). Email:
mjhd1377@gmail.com

Ehsan Ali Akbari Baboukani

Department of Quranic and Ahl al-
Bayt Studies, Faculty of Theology,
University of Isfahan, Isfahan, Iran.
Email:
ehsan.aliakbari@ui.ac.ir

Abstract

Background and Objective: Children and adolescents constitute a significant portion of Iran's population. The increase in juvenile delinquency indicates a decline in the age of criminal responsibility across various crimes, which has intensified the efforts of researchers and specialists to find effective prevention solutions. One such measure is the SSCS program, developed by the Crime Studies Center of the University of Tehran on December 7, 2018, aimed at school-based growth-oriented prevention. However, the practical implementation of this program under the supervision of the Ministry of Education in schools faces gaps and contradictions. This study aims to identify the gaps and contradictions in the prevention programs of the SSCS project.

Method: The research uses a descriptive-analytical method with a functionalist perspective. Data collection was conducted through library research and note-taking. To analyze the content of the SSCS program, MAXQDA software was employed.

Findings: An examination of the SSCS program and its operational challenges reveals several gaps and contradictions. Major gaps include neglect of educational stages, disregard for the role of school custodians, insufficient attention to situational prevention teachings, absence of criminology experts in the design, planning, training, and implementation phases, and the lack of evaluation and execution by qualified specialists.

Results: According to the findings, gaps such as neglecting preschool and kindergarten levels, ignoring the role of school custodians in SSCS, overlooking situational prevention teachings, absence of criminology experts in implementation, deficiencies in the SARA and 5I prevention programs, conflicts between textbooks and SSCS prevention goals, inability to identify all vulnerable and affected students, existence of child abuse among students, and self-reporting issues in primary education levels are undeniable. Addressing these requires fundamental, practical guidelines and recommendations, which distinguish this study from similar research.

Keywords: SSCS program, law enforcement agencies, social prevention, situational prevention.

Citation(APA): Heydarian Dolatabadi, Mohammad Javad, & Ali Akbari Baboukani, Ehsan (2025). Operational Challenges in Implementing the Student Social Care System (SSCS) Program Based on Prevention Teachings, *Journal of Social Order*, 17(1), 73-98.

Doi: [10.22034/entezam.2025.1280732.2650](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1280732.2650)

سازوکارهای فراروی عملیاتی کردن طرح نماد در سنجه آموزه‌های پیشگیری

چکیده

زمینه و هدف: کودکان و نوجوانان درصد قابل توجهی از جامعه آماری ایران را تشکیل می‌دهند. گسترش ارتکاب جرم در کودکان و نوجوانان نمایانگر کاهش سن ارتکاب جرم در جرایم گوناگون است که این مسئله تدابیر و کوشش پژوهندگان و متخصصان امر را در یافتن راه‌حل‌هایی برای پیشگیری از بزهکاری کودکان و نوجوانان بیشتر کرده است. از جمله‌ی این تدابیر طرح نماد است که این مدل را مرکز مطالعات جرم‌شناسی دانشگاه تهران با هدف پیشگیری رشدمدار مدرسه‌محور در ۱۶ آذر ۱۳۹۷ تهیه و طراحی کرده است که با اجرایی کردن این طرح به صورت عملی زیرنظر آموزش و پرورش در مدارس با خلاها و تعارض‌هایی در این طرح روبه‌رو می‌شویم. از همین‌رو در این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش هستیم که چه خلاها و تعارض‌هایی در برنامه‌های پیشگیری طرح نماد وجود دارد؟

روش: روش تحقیق حاضر توصیفی- تحلیلی و با نگرش کارکردنگر بوده و روش گردآوری آن، مطابق با اصول کتابخانه‌ای و فیش‌برداری احصا شده است. همچنین در راستای واکاوی و تحلیل مضمون طرح نماد از نرم افزار مکس کیودا استفاده شده است.

یافته‌ها: با بررسی طرح نماد و چالش‌های فراروی عملیاتی کردن آن مشخص شده است که خلاها و تعارض‌هایی در این طرح دیده می‌شود. از جمله مهم‌ترین این خلاها توجه نشدن به مقاطع تحصیلی، توجه نداشتن به نقش سرایدار مدرسه، توجه نداشتن به آموزه‌های پیشگیری وضعی، نبود نیروی متخصص جرم‌شناس در طراحی، برنامه‌ریزی، آموزش و عملیاتی کردن برنامه‌های طرح نماد بوده همچنین انجام نشدن ارزیابی و اجرا به دست نیروی متخصص است.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های پژوهش، خلاهای توجه نکردن به پیش‌دبستانی و مهدکودک، توجه نداشتن به نقش سرایدار مدرسه در طرح نماد، توجه نشدن به آموزه‌های پیشگیری وضعی، نبود نیروی متخصص جرم‌شناسی در عملیاتی کردن طرح نماد، برنامه‌ریزی SARA و 5I و وجود تعارض‌های در تعارض کتابهای درسی با اهداف پیشگیری طرح نماد، نداشتن توانایی شناسایی تمام دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر، وجود کودک‌آزاری دانش‌آموزان و خوداظهاری کودکان در مقاطع تحصیلی ابتدایی اثبات شده و وجود آنها غیرقابل انکار است و برای اصلاح آن باید رهنمودها و پیشنهادهای عملگراییانه اساسی تبیین و اجرا شود و این نقطه تمایز پژوهش حاضر با پژوهش‌های مشابه است.

کلیدواژه‌ها: طرح نماد، مراجع انتظامی، پیشگیری اجتماعی، پیشگیری وضعی.

دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۳۱

پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۳

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۷۳-۹۸

شناسه دیجیتال (DOI):

[10.22034/entezam.2025.1280732.2650](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1280732.2650)

محمدجواد حیدریان دولت آبادی

گروه حقوق بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

mjhd1377@gmail.com

احسان علی اکبری بابوکانی

گروه معارف قرآن و اهل بیت، دانشکده الهیات، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران. رایانامه:

chsan.aliakbari@ui.ac.ir

استناد (APA): حیدریان دولت‌آبادی، محمدجواد، و علی‌اکبری بابوکانی، احسان (۱۴۰۴).

سازوکارهای فراروی عملیاتی کردن طرح نماد در سنجه آموزه‌های پیشگیری. نشریه علمی انتظام اجتماعی، ۱۷(۱)، ۷۳-۹۸.

شناسه دیجیتال: [10.22034/entezam.2025.1280732.2650](https://doi.org/10.22034/entezam.2025.1280732.2650)

طرح‌های آسیب‌محور که ثمره آن‌ها رفع معضلات بطن جامعه است، ممکن است در مرحله اجرا با چالش‌هایی مواجه شوند که بازدهی لازم را نداشته باشد و مراجع انتظامی را در تحقق اهداف این موضوع‌ها ناکام می‌گذارد. براین اساس، این تحقیق با واکاوی چالش‌های فراروی طرح موسوم به نماد، در راستای آسیب‌زدایی عملی از هنجارهای موجود است تا کاربست آن قانون در ساحت پیشگیری اجتماعی نتیجه مطلوب را به ارمغان داشته باشد.

افزایش ارتکاب جرم در کودکان و نوجوانان در اواخر قرن ۱۹ ذهن حقوقدانان و محققان را به خود معطوف کرده است و آن‌ها درصدد شناختن علت‌های بزهکاری این قشر از جامعه به منظور پیشگیری از آن‌ها هستند (گری^۱، ۲۰۱۲: ۵۶۳). دو نفر از اساتید حقوق جزای فرانسه ویدال و مانیول، در مورد پیشگیری، چنین می‌نویسند: «اگر قبول کنیم که برای تامین سلامتی افراد پیشگیری مرض از معالجه بهتر است.» پس باید قبول کنیم که از نظر حفظ مصالح اجتماعی، پیشگیری از جرم نیز بهتر از مجازات مجرم خواهد بود (صلاحی، ۱۳۹۵: ۵۴). مداخله رشد‌مدار و زودرس، پیش از آن‌که کودک را به‌عنوان بزه‌کار بشناسد و همچنین جلوگیری از ریشه گرفتن عادت‌های مجرمانه در او، از رها ساختن کودک در محیط‌های جرم‌زا و انتظار برای رسیدن وی به مسئولیت کیفری و ورود به سیستم دادرسی کیفری، موثرتر خواهد بود (پاک‌نهاد، ۱۳۹۵: ۱۴۹). از دیدگاه جرم‌شناسی، انحرافات؛ پیوستاری از رفتار است که هم به تخلف از قانون (مانند دزدی) و هم به تخلف از هنجارهای اجتماعی و فرهنگی بدون قانون‌شکنی رسمی (مانند فرار از مدرسه) ارجاع داده می‌شود (احمدی، ۱۳۹۷: ۱۴). با توجه به مطالب گفته شده پیشین و اینکه سرمایه انسانی در شرایطی باعث رشد و توسعه اخلاقی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی جوامع می‌شود و نباید پدیده بزه‌کاری و جرم آن را تهدید کند، بنابراین برای تحقق سرمایه انسانی و حفظ آن، یکی از مهم‌ترین اقداماتی که دولت‌ها باید در برنامه‌های کلان خود لحاظ کنند، مهار بزهکاری و جرم است (نجفی

1. Gary

ابرنندآبادی، ۱۳۹۷: ۱۳۹). از این‌رو صحت نظام غربالگری مورد تایید قرار گرفته و طرح نماد اجرایی شده تا دانش‌آموزانی که در معرض آسیب هستند در این نظام شناسایی شوند و سپس در صورت لزوم در اختیار اورژانس قرار بگیرند (احتشامی و همکاران، ۱۴۰۲) و ما در این پژوهش درصدد یافتن خلاها و تعارض‌های طرح نماد ناشی از نتایج حاصل از عملیاتی کردن این طرح، با توجه به سنجی آموزه‌های پیشگیری در طرح نماد، هستیم.

در بررسی‌هایی که پژوهشگر انجام داد مشخص شده است که به سبب نوآوری موضوع، هیچ سابقه مشابهی در این خصوص در ادبیات پژوهش موجود نیست و موضوع‌های مطرح شده تاکنون خارج از حیطه مقاله حاضر هستند؛ با این حال به برخی از منابع موجود در سامانه نشریات نیروی انتظامی به فراخور بحث استناد شده است. سوال اصلی پژوهش از این قرار است که: «طرح نماد، دارای چه اشکالاتی است؟ و راهبرد کلان اصلاح یا برطرف کردن این موارد چیست؟»

۱- مفاهیم طرح نماد، پیشگیری رشدمدار و بزه‌کاری دانش‌آموزان

برای تبیین بهتر خلاها و تعارض‌ها و چالش‌های فراروی عملیاتی کردن طرح نماد، اشاره‌ی مختصری به مفاهیم طرح نماد، پیشگیری رشدمدار و بزه‌کاری دانش‌آموزان خواهیم داشت.

۱-۱- طرح نماد

طرح نماد به عبارتی نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان است که این سند ائتلافی است بین نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان و ائتلاف ملی در توجه سازمان‌یافته به سرنوشت کودکان و نوجوانان میهن اسلامی، از طریق مشارکت در طراحی و استقرار نظام جامع مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان در مدرسه و مهارت‌زمینه‌های آسیب اجتماعی در سه فضای اجتماعی کودکان و نوجوانان، است. در تعریف نظام مراقبت اجتماعی همان‌گونه که در سند ائتلاف نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان ذکر شده منظور از نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان؛ مجموعه‌ای نظام‌یافته از خدمات و برنامه‌ها، شامل غربالگری،

آموزش، توانمندسازی و حمایت‌های روانی، اجتماعی به‌منظور مراقبت دانش - آموزان در برابر رفتارهای پرخطر آسیب‌های اجتماعی و جرایم، از طریق مداخله به‌موقع و موثر است. سند ائتلاف نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان در تاریخ ۱۶ آذر ۱۳۹۷ در شورای عالی رفاه و تامین اجتماعی تحت‌عنوان میثاق همکاری‌های چندجانبه میان وزارت آموزش و پرورش، قوه قضاییه، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، وزارت تعاون کمیته امداد، ستاد اجرایی فرمان حضرت امام خمینی (ره)، وزارت بهداشت و سازمان بهزیستی کل کشور تصویب شد. در این سند به تفاهم چندجانبه‌ای تاکید شده است که در راستای عمل به منویات مقام معظم رهبری (دامت‌ظله‌العالی) مبنی بر تلاشی سازمان‌یافته، علمی و فراقوه‌ای منعقد شد. مهار زمینه‌های آسیب اجتماعی در سه فضای مدرسه، خانواده و محله با تاکید بر مدرسه، به‌عنوان جدی‌ترین فضای اجتماعی کودکان و نوجوانان، است (سند ائتلاف نهاد، ۱۳۹۷). از جمله برنامه‌های مطرح شده در این طرح می‌توان به مواردی از جمله: گسترش آموزش‌های رشدمدار در زمینه پیشگیری از رفتارهای پرخطر، آسیب‌های اجتماعی و بزهکاری، ایجاد نظام شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌پذیر و آسیب‌دیده از طریق چک‌لیست‌های علمی، طراحی و توسعه‌ی مداخلات موثر حمایتی و توانمندسازی برای دانش‌آموزان، آموزش و توانمندسازی معلمان و والدین، تولید برنامه درسی پیشگیری مربوط به هر دوره تحصیلی و منابع کمک آموزشی آن، برگزاری و اجرای دوره‌های آموزشی رشدمدار پیشگیری، خدمات مددکاری به خانواده‌ها، ایجاد سازوکار برای اجرای برنامه‌های مشترک در حوزه‌ی پیشگیری رشدمدار برای کاهش عوامل مخاطره‌آمیز دانش‌آموزان، سازوکارها و برنامه‌های مشترک بین بخشی، استقرار نظام بازخورد، پایش و سنجش اثربخشی اشاره داشت.

۱-۲- پیشگیری اجتماعی رشدمدار

این نوع پیشگیری سعی دارد چنانچه یک کودک به هر دلیلی از خود مظاهر بزهکاری را بروز دهد، با مداخله زودرس در وی و محیط پیرامون او، از مزمن شدن بزهکاری او در آینده جلوگیری کند (بیات، ۱۳۹۷: ۴۹). پیشگیری

زودرس، یعنی مداخله روان‌شناختی اجتماعی زودرس در فرآیند رشد کودکان، برای جلوگیری از عوامل خطر سازی که احتمال پذیرش و تقلید رفتار مجرمانه پایدار را از سوی آن‌ها در آینده افزایش می‌دهد. عوامل خطر در این پیشگیری مجموعه‌ای از شرایط فردی و اجتماعی است که پدیداری، پیوستگی و پایداری رفتارهای مجرمانه آینده را در کودکان و نوجوانان به‌همراه دارد (رایجیان اصلی، ۱۳۹۹: ۱۵۰). ویژگی‌های این نوع پیشگیری عبارت‌اند از: تربیت‌مدار بودن، فردمدار بودن و عام بودن و رهیافت‌های آن شامل: شناسایی عوامل خطر فردی و اجتماعی و به دنبال آن به کارگیری عوامل حمایتی از طریق مداخلات روان‌شناختی اجتماعی زود هنگام در سطوح مدرسه، خانواده و محیط اجتماعی است و بر این اندیشه استوار است که مداخله زود هنگام نسبت به کسانی که به دلیل وضعیت‌های خاص در معرض ارتکاب جرم هستند می‌تواند جلوی بزهکاری و تداوم گرایش‌های بزهکارانه آنها را بگیرد (عباچی، ۱۳۸۳: ۵۹). این رهیافت برای کاهش مدت حضور افراد در فعالیت‌های جنایی و جلوگیری از روی آوردن آنان به اعمال و حرفه مجرمانه است. این رهیافت در پی آن است که علاوه بر افراد، محیط‌های شخصی و عمومی پیرامون آنان را نیز درگیر کند تا از تداوم رفتار جنایی افراد در معرض خطر جلوگیری شود (سوسان^۱ و پائول^۲، پائول^۲، ۲۰۱۸: ۱۶). بنابراین، پیشگیری اجتماعی رشد مدار به دنبال آن است تا با مطالعه کودکان و نوجوانان و استفاده مناسب از سازوکارهای حمایتی موجود در محیط‌هایی مانند خانواده و مدرسه، دانش‌آموزان مسئله‌دار را به سوی همنوایی با قواعد اجتماعی سوق دهد. بر این اساس هدف این رهیافت، اقدام‌های زود هنگام ملاحظه در فرایند جامعه‌پذیری افراد از رهگذر نهاد خانواده، آموختن مهارت‌های اجتماعی به کودکان و نوجوانان، آموزش آموزگاران و مسئولان مدرسه است و می‌کوشد تا با توانمندسازی، افراد را برای زندگی مطلوب در جامعه آماده کند (نیازپور، ۱۳۸۷: ۱۳۵).

1. Soosan
2. Paol

۱-۳- بزه کاری کودک و نوجوان

کودک از دیدگاه علوم مختلف از جمله: روانشناسی، زیست‌شناسی، جامعه‌شناسی و حقوق مورد بررسی قرار گرفته است و هریک از دانشمندان از دید خود کودک و کودکی را تبیین کرده‌اند. به‌طور کلی کودک در لغت عبارت است از؛ هر پسر و دختری که به سن رشد نرسیده باشد. دوران کودکی از دوران بارداری شروع شده و تا بلوغ ادامه دارد (نجفی‌ابرنادآبادی و بیگی، ۱۳۷۷: ۵۶). در اصطلاح حقوقی طفل یا صغیر به کسی گفته می‌شود که از نظر سن به نمو جسمی و روحی الزام برای زندگی اجتماعی نرسیده باشد. از دیدگاه فقهی صغیر «کسی است که به سن بلوغ نرسیده باشد» (پیشکین^۱، ۲۰۱۴: ۲۲).

کودک از نظر حقوقی بر دو نوع است:

۱. کودک غیرممیز که آن معمولاً تا سن هفت‌سالگی است؛ زیرا تا این سن کودک ناممیز است و تشخیص صالح و فساد و خیر و شر را نمی‌دهد و خوب و بد را از هم باز نمی‌شناسد (پورا احمدی، ۱۳۹۷: ۱۵).
۲. کودک ممیز، آن کسی است که به‌طور اجمال از دادوستدها و خریدوفروش‌ها و معاملات سردر بیاورد؛ به‌نحوی که بتواند درک کند. وقتی کودک به سن هفت‌سالگی رسید در آستانه تشخیص و تمیز پاگذارده و هرچه بزرگتر می‌شود رشد و درک او از حقایق و وقایع اطرافش بیشتر می‌شود. از دیدگاه جرم‌شناسی طفل یا نوجوان بزهکار فردی است که شخصیت وی در حال شکل‌گیری بوده و در جریان اجتماعی شدن است. درحالی‌که شخصیت بزرگسال قبلاً شکل گرفته و چندان در خور تحول نیست. در کتب جرم‌شناسی بزهکار به مجرمانی اطلاق می‌شود که کمتر از سن معینی هستند (بین ۳-۱۸ سال) و مرتکب عملی شده‌اند که اگر فرد بزرگسالی نیز مرتکب همان عمل شده باشد مجرم شناخته می‌شود. همچنین مجرم جوان فردی است بین سنین ۱۷-۱۸ سال که مرتکب اعمال جدی خشونت‌بار شده و مانند

یک بزرگسال تحت تعقیب قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر کودک بزهکار فردی است که مجموعه قوانین کیفری را نقض کرده باشد. این قوانین ممکن است در مجموعه مقرراتی که برای بزرگسالان تدوین شده یا در مجموعه‌ای که برای صغار بزهکار تدوین شده است قرار گیرد. اصول بزهکاری عبارت است از جرایم کم‌اهمیت و چون اطفال معمولاً مرتکب این نوع جرائم می‌شوند، در مورد اطفال استفاده از واژه بزهکاری بهتر از استفاده از واژه مجرمیت است. در برخی موارد نوجوانان بی‌آنکه هدف و نقشه مشخصی را دنبال کنند مرتکب بزه می‌شوند و گاه شرارت برای انتقام، لذت بردن یا نشان دادن فکر طغیان‌آمیز صورت می‌گیرد (محمدی، ۱۳۸۵: ۱۳). در گذشته جوانان بیشتر به رفتارهایی دست می‌زدند که با روح جوانی سازگار بود مثل شوخی‌های عملی یا دزدی-های کوچک و کم‌اهمیت، یعنی رفتارهایی که به گفته ما ریز ویلانت نوعی «بازی» محسوب می‌شود که در واقع نشانه‌ای از کشف و ابتکاری است که نوجوانان در میان گروه همسالان خود دارند و رفتارهای بزهکارانه ساده تنها برای اثبات توانایی و قدرت آنان است (صانعی، ۱۳۸۹: ۳۴). با تعریف ساده‌ای می‌توان گفت؛ طفل بزهکار فردی است که قبل از رسیدن به سن هیجده سالگی مرتکب جرمی شود.

۲- خلاهای طرح نماد در سنجهی آموزه‌های پیشگیری

با روی کار آمدن طرح نماد و اجرای آن هنوز هم خلاهایی در ارتباط با آموزه-های پیشگیری در عملیاتی شدن این نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان دیده می‌شود که مورد توجه قرار دادن آن‌ها در برنامه‌های پیشگیری ضروری است.

البته باید تصریح داشت که این موارد فقط بر اساس مطالعات پژوهشگران ارائه شده و نظر شخصی به‌شمار می‌آید؛ این درحالی است که مصاحبه و بررسی میدانی انجام نشده و با مجریان طرح صحبت نشده و جلسه خبرگی نیز برگزار نشده است، بنابراین نتایج به صورت کلان، از درجه قابلیت تعمیم و اسناد قطعی برخوردار نیست.

۱-۲- عدم توجه به پیش دبستانی و مهد کودک

برنامه‌های پیش‌بینی شده در طرح نماد و سند ائتلاف دربرگیرنده‌ی کودکان و نوجوانانی است که در مقاطع تحصیلی ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم مشغول به تحصیل هستند و در این میان آموزش‌های رشدمدار و زودرس مهد کودک و پیش‌دبستانی مغفول مانده است. مهد کودک و پیش‌دبستانی جریان قانونمند و هدفداری از تربیت به‌معنای اعم است که به ترتیب کودکان گروه‌های سنی ۲ تا ۶ سالگی و ۶ تا ۷ سالگی را براساس خصوصیات و سطح پیشرفتشان با فراهم کردن محیطی سرشار از انگیزه پوشش می‌دهد. در این جریان، پیشرفت فیزیکی، عقلانی، روحی و اجتماعی کودکان به بهترین وجه در مسیر ارزشهای فرهنگی جامعه هدایت می‌شود. از دیدگاه محققان جرم‌شناسی مقطع مهد کودک و پیش‌دبستانی، مرحله‌ای است که پیشرفت کودک بسیار سریع است. آموزش فراهم شده در این دوران، بر روند جایگاه اجتماعی کودک در سال‌های آتی تأثیر بسیار دارد (رجائی، ۱۳۹۵: ۱۲).

مهد کودک برای بچه‌ها معمولاً جذابیتی بیش از خانه و خانواده دارد و نیز نقشی بسیار اساسی و مهم در تربیت کودکان ایفا می‌کند. تأثیرپذیری کودکان در مهد کودک به مراتب بیشتر از خانه و خانواده است. براساس یافته‌های جرم‌شناسی و علوم تربیتی، سال‌های پیش از دبستان در رشد و تربیت و همچنین بزه و آسیب اجتماعی کودکان نقش اساسی و تعیین‌کننده‌ای دارد. در این دوران حساس و مهم، آسیب‌پذیری و بزه‌انگاری کودکان عمیق‌تر، سریع‌تر و آسان‌تر انجام می‌شود. توانایی‌های آنان در جنبه‌های مختلف رشد شکوفا می‌شود و پایه‌های اصلی شخصیت آنها شکل می‌گیرد. بر همین اساس بسیاری از پژوهشگران و سیاستگذاران، بر آموزش‌ها و آموزش مهارت‌های اجتماعی پیش‌دبستانی و مهد کودک تأکید دارند. در این دوران میزان ارتباط کودک با کودکان دیگر تأثیر بسیاری در رشد اجتماعی وی خواهد داشت. گام گذاشتن به مهد کودک دگرگونی عظیمی در زندگی اجتماعی کودکان است، زیرا محیط کوچک وی که هسته مرکزی آن خانواده است به جهان وسیع تبدیل می‌شود که گروه همسالان، محور مرکزی آن است. با ورود به این دنیای جدید و محیط

گسترده کودک باید موقعیت مناسب و عاری از مخاطرات اجتماعی و بزه را برای خود بیابد و این ممکن نخواهد بود مگر آن را برای سازگاری با چنین محیطی آماده کرده باشند. در محیط جدید به جای خانواده گروه همسالان است که دارای اهمیت است (اتحادی‌فر، جهان‌تیغ، پیری، ۱۳۹۵: ۹). از این‌رو از جمله مواردی که در رشد اجتماعی کودک و آموزش‌های مهارت اجتماعی و آموزش برخورد با مخاطرات و آسیب‌های اجتماعی باید مورد توجه قرار گیرد، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- تخصص مربیان مهدکودک در رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی و مهدکودک؛
- هدف‌ها و محتویات آموزشی مهدکودک و پیش‌دبستانی در پیشگیری از آسیب اجتماعی کودکان؛
- ویژگی‌های شخصیتی و عاطفی مربیان مهدکودک در رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی و مهدکودک؛
- امکانات رفاهی مهدکودک در رشد اجتماعی و پیشگیری از آسیب اجتماعی پیش‌دبستانی و مهدکودک.

۲-۲- توجه نکردن به نقش سرایدار مدرسه در طرح نمود

در کنار افراد شناخته‌شده‌ای چون مدیر، معاون، معلم و دفتردار افراد دیگری هم در مدرسه حضور دارند که حتی اگر در رده‌بندی اداری جایگاه ممتازی ندارند، ولی حضورشان به‌طور قطع و یقین می‌تواند تا بی‌نهایت منفی و یا بی‌نهایت مثبت، مؤثر باشد. درحالی‌که در طرح نمود فقط به نقش افراد شناخته‌شده پرداخته شده است و نقش سرایدار مدرسه در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی کودکان و نوجوانان مغفول مانده و هیچ برنامه‌ای برای آموزش‌های پیشگیری اجتماعی رشد‌مدار و شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر در قشر سرایدار مدرسه پیش‌بینی نشده، در حالی‌که توجه به این

مقوله می‌تواند در پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی دانش‌آموزان بسیار تاثیرگذار باشد. همکاری و همیاری سرایداران در اداره بهینه امور مدرسه، چنان مؤثر است که انتخاب و جابه‌جایی سرایداران یکی از دغدغه‌های اصلی مدیران مدارس است. سرایداری که شهره بی‌نظمی، تنبلی، اعتیاد، ارتباط با افراد ناباب، جسارت، گستاخی و کنجکاوی‌های افراطی تا حد جاسوسی است، خواب راحت را بر مدیر مدرسه حرام می‌کند (ستارزاده، چمانی، قائدیان، ۱۳۹۷: ۱۱). از دیدگاه جرم‌شناسان و پژوهشگران با توجه به اینکه سرایدار مدرسه اکثر اوقات در مدرسه حضور دارد، با دانش‌آموزان مدارس دارای روابط غیرمستقیم و تعاملات مؤثر است. همچنین دانش‌آموزان در زنگ‌های تفریح و اوقات فراغت بیشتر در معرض دید و در دسترس سرایدار مدارس هستند. از همین‌رو سرایدار مدرسه هم می‌تواند نقش مثبت در ارتباط با پیشگیری و هم نقش منفی در ارتباط با بزه‌کاری و بزه‌دیدگی کودکان و نوجوانان داشته باشد. از جمله تأثیرات مثبت سرایدار مدرسه توانایی شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر است. اکثر اوقات با دانش‌آموزانی روبه‌رو هستیم که در زنگ‌های تفریح در گوشه‌ای از حیاط مدرسه کنج عزلت گزیده و یا حتی گریه می‌کنند و یا در مواردی که نزاع و خشونت دانش‌آموزان با یکدیگر در اوقات فراغت رخ می‌دهد، از جمله اشخاصی که می‌تواند شاهد این قضایا و مشکلات روانی، اجتماعی و تربیتی دانش‌آموزان باشد سرایدار مدرسه است، از این‌رو با ایجاد برنامه‌هایی برای آموزش‌های پیشگیری رشد‌مدار و زودرس مختص سرایدار مدرسه در راستای شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر و معرفی آن‌ها به مقام بالاتر می‌توان در راستای اهداف طرح نماد پیشروی کرد و از دیدگاه دیگر جرم‌شناسان، چنانچه سرایدار مدرسه شخصی ناباب، بزه‌کار، معتاد و یا حتی شخصی عصبی و دارای مشکلات روانی باشد، می‌تواند تأثیری شگرف در سوق دادن کودکان و نوجوانان در مسیر آسیب‌اجتماعی، بزه‌کاری و یا حتی بزه-دیدگی قرار بگیرند که در طرح نماد توجه به چنین مواردی مغفول مانده و نیازمند ذکر و بازنگری هستند.^۱

۲-۳- عدم نداشتن به آموزه‌های پیشگیری وضعی از جانب آموزش و

پرورش

در طرح نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان فقط به برنامه‌های پیشگیری اجتماعی رشدمدار با رویکرد مدرسه‌محور، جامعه‌محور و خانواده‌محور با تاکید بر نقش مدرسه اشاره شده است و جایگاه آموزه‌های پیشگیری وضعی که می‌تواند در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان نقشی اساسی ایفا کند خالی است. در واقع اقدام‌های وضعی پیش‌گیرنده ناظر به اوضاع و احوال و شرایطی هستند که مجرم را در آستانه ارتکاب جرم قرار می‌دهند. این اوضاع و احوال که در جرم‌شناسی (وضعیت‌های ماقبل بزهکاری) «وضعیت‌های پیش‌جنایی» نام دارند، فرایند گذار از اندیشه به عمل را تحریک یا تسهیل کرده و نقش مهمی در آن ایفا می‌کند. بزه‌دیده یا آماج جرم جزء این وضعیت‌ها قلمداد می‌شود. به عبارت دیگر، پیشگیری وضعی با تغییر وضعیت‌های ماقبل بزهکاری، از طریق حفاظت یا تقویت حمایت از کودک یا نوجوان بزه‌دیده یا آماج بالقوه‌ی جرم، با استفاده از دستاورد فناوری‌های نوین، دشوار کردن ارتکاب جرم، بالابردن خطر شناسایی و دستگیری بزه‌کار و کاهش سود و لذت موردانتظار مجرم از تعرض به هدف، یا بزه‌دیده‌ی خاص را دنبال می‌کند (جاهد، ۱۳۸۷: ۱۶). از برخی از روش‌ها و تدابیر پیش‌گیرنده وضعی از جرم و بزه‌دیدگی دانش‌آموزان عبارت‌انداز: از بین بردن اماکن و محل‌های گردهمایی و تجمع ولگردان، فاحشه‌ها، توزیع‌کنندگان موادمخدر، اشرار و سابقه‌داران در مکان‌های نزدیک به مدرسه است؛ مانند استقرار نیروهای انتظامی در اطراف پارک‌ها، مدارس، میدان‌ها، ایجاد گشت‌های محله، نصب دوربین‌های مداربسته، نصب چراغ روشنایی در مکان‌ها و معابر خلوت و تاریک که احتمال ارتکاب جرم در آنجا زیاد است، نصب قفل ایمنی روی درهای آهنی، حفاظ پنجره‌ها در ساختمان مدارس، نصب سیستم‌های هشداردهنده، نرده‌کشی اطراف حیاط، بستن برخی خیابان‌ها و نصب تابلوهای مخصوص شعارنویسی در جاهایی که افراد از طریق نوشتن مرتکب برخی بی‌نزاکتی‌ها می‌شوند، نصب فناوری‌های لازم روی تلفن‌ها برای

پیشگیری از مزاحمت‌های تلفنی می‌باشد (منصورآبادی و ابراهیمی، ۱۳۸۷: ۳۴). بنابراین، هیچ‌کدام از روش‌های پیشگیری را نباید برتر از سایر روش‌ها دانست، بلکه هرکدام از این روش‌ها باید گوشه‌ای از کار را بگیرند و در برنامه کلی به صورت متوازن از تمامی روش‌های پیشگیری استفاده شود (سیدزاده‌ثانی و جوان‌جعفری، ۱۳۹۱: ۵۲).

۲-۴- نبود نیروی متخصص جرم‌شناسی در عملیاتی کردن طرح نماد

جرم‌شناسی علمی است که با استفاده از مطالعات سایر علوم که در جرم‌شناسی اختصاصی برای شناخت عوامل مؤثر در وقوع جرم مورد استفاده واقع می‌شود، سعی در بررسی پدیده‌ی بزه‌کاری و شناخت علت وقوع آن، مطالعه‌ی محیط زندگی بزه‌کار، شرایط روحی و روانی، شخصیت او و راه‌های معالجه و درمان بزه‌کار، از بین بردن زمینه‌های جرم‌زا و به‌طور کلی پیشگیری از وقوع جرایم و کاهش آمار کیفری را دارد. از نظر لارکه^۱ مقایسه و بررسی آمار جرایم مختلف در زمان و مکان‌های معین موضوع جرم‌شناسی عمومی است. وپیناتل، به بررسی و مقایسه نتایج علمی جرم‌شناسی اختصاصی به بیان جرم‌شناسی عمومی پرداخت. به عبارت دیگر، جرم‌شناسان با استفاده از سایر علوم ازدیاد یا احتمال وقوع جرایمی را در یک منطقه یا شهری از نقطه نظر بین‌المللی مورد تحقیق و بررسی و مطالعه قرار می‌دهند (ثابتی‌پور، ۱۳۹۷: ۵۶). در تمامی طرح‌ها و برنامه‌های پیشگیری وجود متخصصانی از جمله متخصصان رشته جرم‌شناسی، روانشناسی و حقوق از ملزومات اجرایی کردن صحیح برنامه‌های پیشگیری است. از این رو با توجه به این‌که طرح نماد در راستای پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی کودکان و نوجوانان طراحی شده لازمه‌ی تحقق اهداف پیشگیری این طرح به کار بستن نیروی متخصص جرم‌شناسان در حوزه‌ی پیشگیری اجتماعی و وضعی است.

۲-۵- خلا در اجرا و ارزیابی

اجرا و ارزیابی باید به‌عنوان اقدامات اجرایی مقدماتی در مرحله‌ی برنامه‌ریزی مدنظر قرار گیرند، نه به‌عنوان موضوعی که در مراحل بعدی به آن بیندیشند. در آموزش و حمایتی که حکومت‌ها برای پروژه‌ها و مجریان در نظر می‌گیرند، لازم است این فرایند مدنظر قرار گیرد. اگرچه دولت‌ها ظرفیت و دانش طراحی، جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل چندبخشی را ندارند، تعداد دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و سازمان‌های غیردولتی تخصصی که می‌توانند مشاوره و کمک لازم را در این زمینه ارائه کنند روبه‌افزایش است، بنابراین در طرح نماد نیز برنامه‌ریزان، مسئولان و پایه‌گذاران این طرح باید از ابتدا به فکر ارزیابی و اجرا و نقایص ناشی از اجرا باشند، تا زمانی که نیاز جدی برای حمایت تخصصی و راهنمایی در اثنای اجرا و ارزیابی در سطح محلی محرز شود حمایت‌ها به‌کار گرفته شود (سیدزاده ثانی و جوان جعفری، ۱۳۹۱: ۱۹۴).

۳- تعارض‌های طرح نماد در سنج‌های آموزه‌های پیشگیری

با وجود راه‌کارهای مفید و تأثیرگذار در راستای پیشگیری اجتماعی دانش‌آموزان در طرح نماد، تعارضاتی در برنامه‌ها و راه‌کارهای مذکور در سند ائتلاف نماد با عملیاتی کردن این طرح وجود دارد که از جمله‌ی این تعارضات: تعارض کتابهای درسی با اهداف پیشگیری طرح نماد، نداشتن توانایی شناسایی تمام دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر، وجود کودک‌آزاری (شکنجه روانی) دانش‌آموزان در مدارس، خوداظهاری کودکان در مقاطع تحصیلی ابتدایی و تعارض با برنامه‌های موفق پیشگیری SARA و SI است (همان: ۱۹۶). این تعارضات متوجه دستگاه متولی یعنی وزارت آموزش و پرورش می‌شود.

۳-۱- تعارض کتب تحصیلی با اهداف پیشگیری طرح نماد

کتاب‌های درسی یکی از مهمترین منابع یادگیری در نظام‌های آموزشی هستند و مواد اصلی برنامه درسی مدارس را تشکیل می‌دهند (امینون و شریفی‌پور، ۱۳۹۵: ۷). نیازها و شرایط سنی فراگیران، تعیین سرفصل‌های مناسب آیین‌نامه آموزشی منطبق با تعلیم و تربیت صحیح دانش‌آموزان با تکیه

بر مبنای اسلامی، رعایت تناسب بین محتوای آموزشی نظام آموزش و پرورش و توجه ویژه به ویژگی‌های جنسیتی و استعدادهای آنان از جمله مواردی است که در صورتی که مورد توجه جدی نظام تعلیم و تربیت قرار گیرد، نه تنها می‌توان نیروی انسانی متخصص و کارآمد و سالم را به جامعه معرفی کرد، بلکه می‌توان شاهد تعادل و تناسب در تمامی امورات کشور و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان بود. متأسفانه کتاب‌های درسی بسیار ناکارآمد و بی‌فایده است. به‌گونه‌ای که در آن به مهارت‌های فردی و تخصصی دانش‌آموزان توجهی نشده و انگیزه لازم را در آن‌ها ایجاد نمی‌کنند و تحمل این کتاب‌ها برای دانش‌آموزان بسیار سخت و کسل‌کننده است. در فرهنگ آموزشی ما که ارزشیابی و تست از اهمیت بسزایی برخوردار است، این کتاب‌ها از درون مایه‌های قوی برخوردار نیستند و برای اکثر دانش‌آموزان، کافی نیستند و این کتاب‌ها به شکل حرفه‌ای تالیف نشده‌اند. یکی از مشکلات در نوشتن کتاب‌های درسی در کشور ما این است که این کتاب‌ها، توسط کسانی تالیف شده‌اند که هیچ‌گونه تجربه‌ای در معلمی و کلاس‌داری، روانشناسی و جرم‌شناسی ندارند و از وضعیت دانش‌آموزان در کلاس و موقعیت کلاس‌ها و تعداد دانش‌آموزان و روحیات روانی و اجتماعی دانش‌آموزان در یک کلاس، بی‌اطلاع هستند و این خود مزید بر علت می‌شود که کتاب‌ها از کیفیت مناسب و درخور پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموز، برخوردار نباشند (سلیمان‌نژاد، ۱۳۹۳: ۱۰). از جمله تعارض‌های موجود در کتاب‌های تحصیلی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

در کتاب‌های درسی پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی و پایه‌ی هشتم متوسطه اول هیچ اشاره‌ای به مؤلفه‌های امر به معروف و نهی از منکر نشده است (محمودی، ۱۳۹۸: ۳۷). این که در کتاب‌های اسلامی به این موضوع و احکام مربوطه به آن پرداخته شده و این که تا چه میزان این احکام را عملیاتی کرده و چطور آن‌ها را در قالب محتوای مناسب و درخور فهم کودکان و نوجوانان برای پیشگیری از بزه‌کاری، بزه‌دیدگی و رسیدن به اهداف پیشگیری در طرح نماد در اختیار آن‌ها قرار دهیم، کمتر تلاش شده است. همچنین

فراوانی مؤلفه‌های رویکرد پیشگیری از وابستگی به موادمخدر در دوره متوسطه دوم در رشته علوم تجربی ۱۹۷ مورد، در رشته علوم انسانی ۱۷۳ مورد و در رشته ریاضی ۱۶۵ مورد است. در پایه‌های دهم و یازدهم توجه کافی به مؤلفه‌های رویکرد پیشگیری از وابستگی به مواد اشاره نشده است. همچنین در کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم به مؤلفه‌های جرم و قوانین مرتبط با وابستگی به مواد، سابقه تاریخی معرف موادمخدر و نقش استعمار به موادمخدر اشاره نشده است (محمودی، ۱۳۹۸: ۱۱).

۳-۲- عدم توانایی در شناسایی تمام دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب-

پذیر

یکی از مسائلی که همواره بین معلمان، کارشناسان آموزش و پرورش و کارشناسان جرم‌شناسی مطرح بوده، میزان تراکم یا تعداد دانش‌آموزان در کلاس درس بوده است. بررسی رابطه تعداد دانش‌آموزان کلاس با پیشرفت تحصیلی و شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌پذیر و آسیب‌دیده عامل مهمی است که می‌تواند راهبردی برای تعدیل منطقی توزیع دانش‌آموزان در کلاس‌ها، تهیه تجهیزات و تأمین معلم آموزش‌دیده در راستای پیشگیری رشدمدار برای نیل به اهداف طرح نماد باشد (نصر و معین‌پور، ۱۳۸۳: ۶۳). طبیعی است که هرچه تعداد دانش‌آموزان در کلاس بیشتر باشد اشرافیت معلم در شناسایی تمام دانش‌آموزان آسیب‌دیده و در معرض آسیب، کمتر خواهد شد و این مقوله در تعارض با آرمان‌ها و برنامه‌های پیشگیری برنامه‌ریزی شده در طرح نماد است.

۳-۳- وجود کودک‌آزاری (شکنج‌روانی) دانش‌آموزان در برخی مدارس

پدیده کودک‌آزاری یکی از معضلاتی است که همواره گریبان‌گیر جوامع بشری بوده است. کودکان که آسیب‌پذیرترین قشر جامعه هستند، همواره در معرض خطر قرار دارند. یکی از این خطرات آزار و اذیت کودکان است که با وجود سعی و تلاش سازمان‌های حامی کودکان برای حل این معضل همچنان شاهد افزایش روزافزون این پدیده در کشورمان هستیم. کودک‌آزاری را می‌توان به ۳ بخش جنسی،

جسمی و عاطفی تقسیم کرد که شناخته‌شده‌ترین نوع تقسیم‌بندی کودک‌آزاری می‌باشد نوع دیگر از کودک‌آزاری، اذیت و آزار جسمی کودکان در نظام آموزشی کشور است. سالها قبل این نوع از کودک‌آزاری به‌عنوان یکی از شرایط مرسوم کلاس‌داری شناخته می‌شد و معلمان آزاد بودند با توجه به امکانات در دسترس که معمولاً خودکار و یا خط‌کش بود و درنهایت با استفاده از ضربات دست، دانش‌آموزان را تنبیه کنند. نوع دیگری از کودک‌آزاری که شاید به سبب پنهان بودن عواقب و پیامدهای آن، توجه چندانی به آن نشده است کودک‌آزاری عاطفی در مدارس و نظام آموزشی ماست. توقعات بالای والدین از دانش‌آموزان، معیارهای اشتباه برای شناسایی پتانسیل‌های کودکان و سیستم آموزشی بیمار ما، در آزار و اذیت روحی و روانی فرزندان این سرزمین نقش دارند و تمامی این عوامل زمینه‌ساز آسیب اجتماعی دانش‌آموزان هستند. والدین یا معلمی که دانش‌آموزی را به دلیل نمره پایین در فلان درس تحقیر می‌کند، مدیر یا ناظمی که دانش‌آموزی را به دلیل دیررسیدن به مدرسه در کنار هم‌کلاسی‌هایش خرد می‌کند و هزاران مورد دیگر از این قبیل رفتارها نشان از وجود نوعی کودک‌آزاری سیستماتیک در نظام آموزشی کشور دارد که با وجود عملیاتی شدن آموزش مربیان و معلمان آموزش و پرورش هنوز به قوت خود در تعاملات بین مربیان و معلمان و دانش‌آموزان وجود دارد و احساس می‌شود به وجود آمدن مدارس استعداد‌های درخشان و تیزهوشان و جداسازی عده‌ای از دانش‌آموزان به‌عنوان تیزهوش از عده‌ای دیگر نیز به‌نوعی کودک‌آزاری محسوب می‌شود. درحالی‌که حداقل ۱۰ نوع از هوش در دنیا شناخته شده است، اما تنها با در نظر گرفتن دو نوع هوش منطقی و زبانی عده‌ای را تیزهوش و عده‌ای را کم‌هوش نام‌گذاری می‌کنیم. کودکانی که همواره زیر سیل عظیمی از اطلاعات و تکالیف که معمولاً نیازی به فراگرفتن آن ندارند محبوس شده‌اند و گویا از آرامش دوران کودکی و نوجوانی تنها استرس نوشتن تکالیف و امتحانات مختلف را به ارث برده‌اند. اذیت و آزار عاطفی کودکان همچون آزار جسمی و جنسی عواقبش قابل مشاهده بر جسم کودکان نیست، اما تأثیرات مخرب بسیاری بر روح و روان این کودکان دارد که دوره‌ای بسیار

طولانی‌تر را برای درمان می‌طلبید (میریگی، ۱۳۹۸: ۹۶) و تمامی موارد مذکور عواملی هستند که برای آسیب اجتماعی کودکان و نوجوانان در تعارض با برنامه‌های آموزشی طرح نماد در زمینه‌ی کودک‌آزاری هستند که باید مورد توجه عاملان و مجریان طرح نماد قرار گیرد (ر.ک: گودرزی و همکاران، ۱۴۰۲).

۳-۴- خوداظهاری کودکان

در این میان می‌توان به ابزارهای دیگری چون ارزیابی و خوداظهاری اشاره کرد که بیشتر بر کیفیت اجرا و اقدام‌های پژوهشی اولیه متمرکز شده است و باعث اصلاح طراحی پروژه‌های در حال اجرا و افزایش موفقیت می‌شود. خودارزیابی و خوداظهاری ممیزی درونی نیز که به‌وسیله مجریان طرح برای دانش‌آموزان انجام می‌شود در ارتقای کارکرد طرح بسیار موثر است (سیدزاده‌ثانی و جوان‌جعفری، ۱۳۹۱: ۱۹۶). با توجه به روش‌های اعمال شده در طرح نماد برای شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌دیده یا آسیب‌پذیر با هدف پیشگیری اجتماعی و مراقبت اجتماعی از دانش‌آموزان کاربرگ‌ها و جداولی طراحی شده است و طی آن پرسش‌هایی از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود تا با توجه به پاسخ‌هایی که دانش‌آموزان به این پرسش‌ها می‌دهند کودکان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر را شناسایی کنند. از جمله‌ی این کاربرگ‌ها که از نظر جرم-شناسی با آموزه‌های پیشگیری در تعارض است، کاربرگ‌های تهیه شده در کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی است. با این‌که پرسش‌های طراحی شده در شناسایی دانش‌آموزان و بررسی و ارزیابی مشکلات اجتماعی دانش‌آموزان بسیار مفید بوده و با طراحی دقیق به‌عمل آمده است، ولی مشکل اساسی در این رابطه نداشتن خوداظهاری کودکان است. کودکانی که در مقاطع ابتدایی در حال تحصیل هستند با توجه به نداشتن استقلال در کودکان و آموزش ندیدن خوداظهاری در آن‌ها، بیشتر وقتها به کمک والدین به پرسش‌های طراحی شده پاسخ می‌دهند و بیشتر با پاسخ‌های والدین به این سوالات روبه‌رو می‌شویم تا پاسخ خود دانش‌آموز، که این مقوله با هدف شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌پذیر و آسیب‌دیده در تعارض است. از نگاه جرم‌شناسی مجریان طرح نماد از جمله

دبیران و مشاوران باید ابتدا آموزش‌هایی در راستای انجام خوداظهاری و ایجاد استقلال فکری در دانش‌آموزان دریافت کنند و سپس درصدد پرسش و پاسخ-های طراحی‌شده در راستای شناسایی و ارزیابی دانش‌آموزان برآیند.

۴- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی و با نگرش کارکردنگر بوده و روش گردآوری آن، مطابق با اصول کتابخانه‌ای و فیش‌برداری انجام شده است.

۵- یافته‌ها

در طول سالین، رهنمودهای زیادی برای طراحی پروژه‌های پیشگیری از جرم به نگارش درآمده‌اند. چنین رهنمودهایی مجموعه‌مراحلی را طراحی می‌کنند که در صورت اجرا کمک‌کننده خواهند بود برای اموری چون: تصمیم‌سازی، ارتقای کیفیت اطلاعات حاصله، تضمین تناسب مداخلات و پیامدها، راهنمایی نسبت به مداخلات آتی از طریق به‌تصویر کشیدن مشکلات ایجاد شده و ارتقای مداخلات که اصطلاحات متفاوتی برای رویکرد هستند و مبتنی بر فرایند، در طراحی پروژه مورد استفاده قرار می‌گیرند. به‌عنوان مثال؛ علامت اختصاری SARA که به‌جای چهار کلمه بررسی دقیق و موشکافانه^۱، تحلیل^۲، پاسخ^۳ و ارزیابی^۴ مورد استفاده قرار می‌گیرد، به‌وسیله‌ی نیروهای پلیسی که رویکرد حل مسئله آینده‌نگر را برگزیده‌اند در حد وسیعی استفاده می‌شود. در همین خصوص شبکه پیشگیری از جرم اتحادیه اروپا از اصطلاح 5I^۵ استفاده می‌کند. پنج آی مجموعه‌ای از عناوینی هستند که برای درک عناصر ضروری پیشگیری از جرم، به‌کار گرفته می‌شوند تا موضوع‌ها به‌راحتی قابل آموزش باشند و سبب تصمیم‌سازی مجدد میسر شوند. پنج آی عبارت‌انداز: علم و اطلاع، مداخله، اجرا، احاطه و تاثیر (سیدزاده‌ثانی و جوان‌جعفری، ۱۳۹۱: ۱۶۵ و ۱۶۶). کشور

1. Scanning
2. Analysis
3. Response
4. Assessment

۵- منظور پنج اصطلاح است که با حرف I انگلیسی شروع می‌شوند.

ایران اسلامی همواره متأثر از حوادث و بلایای طبیعی و انسان‌ساخت بوده و به‌عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین کشورها از نظر حوادث در جهان مطرح است. این امر به‌دلیل موقعیت جغرافیایی و آسیب‌پذیری بالای سازه‌ای و غیرسازه‌ای در کشور بوده که منجر به از بین رفتن جان انسان‌ها و مشکلات و صدمات بسیاری به‌دنبال وقوع یک حادثه‌ی طبیعی است که در واقع این بلایای طبیعی بیشتر وقتها در مدارس منجر به آسیب‌های شدید جسمی دانش‌آموزان و گاهی مرگ کودکان و نوجوانان خواهد شد؛ زیرا ساختمان‌های مراکز و مدارس با توجه به تمرکز بالای جمعیت از نقطه‌نظر ایمنی نیازمند توجه ویژه‌ای هستند. به‌طور معمول ساختمان مدارس دارای کمد و قفسه‌های کتاب، پنجره و در و دیوارهای فرسوده است که در برخی موارد دارای سطح ریسک بالایی هستند. از این‌رو برنامه‌ی پیشگیری SARA طراحی شده است که در هفته اول خردادماه هر سال در هر مرکز اجرا شود تا با شناخت میزان ایمنی هر مدرسه، برای برطرف کردن خطر در مدارس کوشش و اقدام شود. براین‌اساس پیشنهاد می‌شود در طرح نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان به برنامه‌های پیشگیری SARA و 5I توجه شود.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس یافته‌های پژوهش، بزه‌کاری و آسیب‌های وارده به کودکان و نوجوانان از جمله مقوله‌های مهم اجتماعی و تربیتی است که توجه بسیاری از دانشمندان و محققان علوم اجتماعی و جرم‌شناسی را به خود جلب کرده است که با توجه به اهمیت پیشگیری رشدمدار و زودرس از آسیب‌های اجتماعی و پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی، پیش از آن‌که کودک خود را بزه‌کار بشناسد از همان سنین آغازی کودکی و نوجوانی طرحی با عنوان نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان در ۱۶ آذر ۱۳۹۷ تهیه و طراحی شد که با بررسی طرح نماد و چالش‌های پیش روی عملیاتی کردن آن مشخص می‌شود اجرای این طرح، که در راستای پیشگیری اجتماعی رشدمدار مدرسه‌محور است، خلاها و تعارض‌هایی در این طرح دیده می‌شود؛ از جمله‌ی مهم‌ترین این خلاها:

۱- توجه نکردن به مقاطع تحصیلی مهدکودک و پیش‌دبستانی؛

۲- توجه نکردن به نقش سرایدار مدرسه، توجه نداشتن به آموزه‌های پیشگیری وضعی؛

۳- نبود نیروی متخصص جرم‌شناس در طراحی، برنامه‌ریزی، آموزش و عملیاتی کردن برنامه‌های طرح نماد و ارزیابی و اجرا نشدن به‌وسیله نیروهای متخصص.

همچنین تعارض‌هایی در برنامه‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان وجود دارد از جمله:

۱- تعارض در آموزه‌های کتب تحصیلی با اهداف پیشگیری اجتماعی؛

۲- عدم توانایی شناسایی تمام دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر به علت حجم بالای کلاس‌ها و توانایی نداشتن دبیران و کادر مربوطه؛

۳- وجود کودک‌آزاری (به عبارتی تأکید بر شکنجه روانی) دانش‌آموزان در برخی مدارس و لزوم آموزش خوداظهاری کودکان به‌ویژه در مقاطع تحصیلی ابتدایی که دانش‌آموزان در این مرحله‌ی سنی از استقلال فکری کمتری برخوردار هستند؛

۴- تعارض با برنامه‌های پیشگیری موفق SARA و 5I در این طرح.

از مقایسه این پژوهش با تحقیقات مشابه مواردی به دست می‌آید؛ از این رو پیشنهاد می‌شود:

۱- در راستای برنامه‌های پیشگیری علاوه‌بر راهکارهای پیشگیری رشدمدار برنامه‌هایی در راستای اجرایی کردن راهکارهای پیشگیری وضعی در طرح نماد طراحی و اجرا شود.

۲- در کنار آموزش‌های پیشگیری، برای شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر، برای دبیران و مشاوران مدارس، آموزش سرایداران مدرسه نیز مورد توجه قرار گیرد.

۳- مقطع تحصیلی مهدکودک و پیش‌دبستانی در طرح نماد برای اجرای برنامه‌های پیشگیری مورد توجه قرار گیرد.

۴- نیروی متخصص جرم‌شناس در طراحی، برنامه‌ریزی و اجرای طرح نماد به کار گرفته شود.

۵- مطالب کتابهای درسی مطابق با آموزه‌های پیشگیری بر پایه‌ی مبانی اسلامی طراحی شود.

۶- بهتر است تعداد دانش‌آموزان در هر کلاس، برای شناسایی راحت‌تر و سریع‌تر دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر، کاهش پیدا کند.

۷- عواملی از جمله جداسازی مدارس معمولی از مدارس تیزهوشان و نمونه دولتی، اعمال نمرات و ایجاد استرس در دانش‌آموزان و این قبیل موارد، که موجب شکنجه روحی و آسیب اجتماعی دانش‌آموزان می‌شوند، شناسایی و اصلاح شود.

۸- آموزش‌های خوداظهاری برای دانش‌آموزان در حال تحصیل در مقاطع ابتدایی برای کسب استقلال و خوداظهاری کودکان در راستای تکمیل پرسش‌نامه‌های طراحی شده برای شناسایی دانش‌آموزان آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر اعمال شود.

سپاسگزاری

از همه مصلحان اجتماعی و اساتید ارجمندی که با راهنمایی خود در به ثمر نشستن این نوشتار مدد داشتند، سپاسگزایم.

منابع

اتحادی‌فر، محمدرضا؛ جهان‌تیغ اول، رضوان؛ پیری، مصطفی. (۱۳۹۵). نقش مهدکودک در رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی شهرستان زاهدان. چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی. مطالعات اجتماعی و فرهنگی، ۱-۹. <https://civilica.com/doc/546805>

احتشامی، علی؛ عادلی، علیرضا؛ جوادی، حسن. (۱۴۰۲). سازوکارهای مدیریتی پیشگیری از تجمعات غیرقانونی. فصلنامه انتظام اجتماعی. http://sopra.jrl.police.ir/article_102372.html

احمدی‌پور، مسعود. (۱۳۹۷). نقش حقوق در حفظ سلامت و امنیت کودکان در جامعه، همایش ملی جهانی‌سازی حقوق کودکان و نوجوانان. مطالعات حقوقی و روانشناسی، ۱-۱۸. <https://civilica.com/doc/771170>

امینون، عفت؛ شریفی‌پور، زهرا. (۱۳۹۵). ضرورت بررسی کتب درسی و تحلیل محتوا در نظام آموزش و پرورش ایران. کنفرانس بین‌المللی مدیریت و علوم انسانی، ۱-۷. <https://civilica.com/doc/549941>

انصاری، سپیده. (۱۳۹۸). آگاهی بخشی به والدین و مراقبان کودک از کودک‌آزاری جنسی و راهبردهای پیشگیرانه و مقابله‌ای. تعلیم و تربیت استثنایی. سال هجدهم. شماره ۴، ۲۵-۳۲. <https://exceptionaleducation.ir/article-1-1410-fa.html>

بیات، بهرام. (۱۳۹۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور (پیشگیری اجتماعی از جرم). تهران معاونت اجتماعی نیروی انتظامی، ۴۰-۵۷.

پاک‌نهاد، امیر. (۱۳۹۵). رویکرد نوین حقوق انگلستان بر بزهکاری اطفال، آموزه‌های حقوق کیفری، دانشگاه علوم اسلامی رضوی. شماره ۱۹، ۱۲۳-۱۵۱. https://cld.razavi.ac.ir/article_1479.html

ثابتی‌پور، بهزاد. (۱۳۹۷). مکاتب و قلمرو جرم‌شناسی. قانون یار، دوره ۲. شماره ۳۸۷، ۴۹-۷۱. <https://sid.ir/paper/259691/fa>

جاهد، محمدعلی. (۱۳۸۷). بررسی پدیده کودک‌آزاری از منظر جرم‌شناسی و حقوقی. دادرسی. شماره ۶۹، ۱-۱۷. <https://www.magiran.com/magazine/1715>

حاجی تبار فیروزجایی، حسن. (۱۳۸۹). پیشگیری وضعی از بزه‌دیدگی کودکان در معرض خطر در ایران با تاکید بر قوانین و مقررات انگلستان. مطالعات پیشگیری از جرم، سال پنجم. شماره هفدهم، ۱۲۹-۱۶۶.

http://cps.jrl.police.ir/article_13529.html

رجایی، زهرا. (۱۳۹۵). نقش مهدکودک و پیش‌دبستانی در تربیت کودکان، کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی، ۱-۱۰.

<https://sid.ir/paper/859158/fa>

ستارزاده، داوود و قائدیان، الهه. (۱۳۹۷). بررسی رضایتمندی مدیران و کادر آموزشی مدارس از فضاهای آموزشی. پنجمین همایش علمی پژوهشی از نگاه معلم، ۱-۱۵.

<https://civilica.com/doc/866425>

سلیمانی، مهدی؛ سلیمان‌نژاد، اکبر. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر کتاب‌های کمک آموزشی بر رشد تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی از دیدگاه معلمان ابتدایی منطقه صوفیان، همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی، ۱-۱۲.

<https://elmnet.ir/doc/20081827-55681>

سیدزاده ثانی، سیدمهدی؛ جوان‌جعفری، عبدالرضا. (۱۳۹۱). رهنمودهای عملی پیشگیری از جرم، نشر میزان، ۱-۳۰۴.

صلاحی، جاوید. (۱۳۹۵). اقتصاد خانواده و نقش آن در بزه‌کاری اطفال و نوجوان. مکتب امام. ۱۳۵۶، ۳۸-۵۷.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/294630>

فرمیپنی فراهانی، محسن. (۱۳۸۳). محتوای مناسب برای تربیت جنسی در کتب درسی دوره متوسطه. دانش‌ور رفتار. دوره ۱۱، شماره ۹، ۱-۱۴.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/805171>

عباچی، مریم. (۱۳۸۳). پیشگیری از بزه‌کاری و بزه‌دیدگی کودکان. حقوقی دادگستری. شماره ۴۷، ۴۹-۸۶.

https://www.jlj.ir/article_44546.html

گودرزی، محمود؛ رادان، احمدرضا؛ عزیزی، علی؛ رمضان‌زاده، سعید. (۱۴۰۲). راهبردهای پیشگیری انتظامی از نزاع دسته‌جمعی. فصلنامه انتظام اجتماعی.

http://sopra.jrl.police.ir/article_102369.html

محمدی، حکمت. (۱۳۸۵). بررسی عوامل موثر بر پرخاشگری دانش‌آموزان پسر دوره آموزش متوسطه استان اردبیل. سومین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج

علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران. ۴۷-۶۰.
<https://civilica.com/doc/1494377>

محمودی، سیروس. (۱۳۹۸). بررسی وضعیت مولفه‌های فرضیه امر به معروف و نهی از منکر در کتاب‌های درسی دوره‌ی ابتدایی و متوسطه اول. اسلام و پژوهش - های تربیتی، سال ۱۱، شماره ۲، ۳۷-۵۰.
https://soci.rihu.ac.ir/article_1722_2907cb3a8636781781d72611e06fe33.pdf

محمودی، سیروس. (۱۳۹۸). بررسی و تحلیل کتاب‌های درسی دوره متوسطه دوم از نظر توجه به مولفه‌های پیشگیری از وابستگی به مواد مخدر، فصلنامه سلامت اجتماعی و اعتیاد، سال ۶، شماره ۲۱، ۱۱-۲۶.
<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1497888>

منصورآبادی، عباس؛ ابراهیمی، شهرام. (۱۳۸۷). تحولات مدیریت پیشگیری از جرم، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. سال سوم، شماره ۸. پلیس پیشگیری نیروی انتظامی، ۳۲-۴۵.
http://cps.jrl.police.ir/article_13459.html

میریگی، ساره. (۱۳۹۸). آثار علل بزه‌دیدگی در محیط‌های آموزشی. مطالعات حقوق، شماره ۳۲، ۹۳-۱۰۲.
https://jlawst.ir/browse.php?id=965&sid=1&slc_lang=fa

نصر، احمدرضا؛ معین‌پور، حمیده. (۱۳۸۳). بررسی رابطه تعداد دانش‌آموزان کلاس پنجم با پیشرفت تحصیلی آنان. وزارت علوم، دوره ۱۱، شماره ۶، ۶۳-۷۵.
<https://civilica.com/doc/1389054>

نیازپور، امیرحسین. (۱۳۸۲). پیشگیری از بزه‌کاری در قانون اساسی ایران و لایحه‌ی قانون پیشگیری از جرم. حقوقی دادگستری، شماره ۴۵، ۱۷۰-۱۸۵.
https://www.jlj.ir/article_46589.html

نجفی ابرندآبادی، علی حسین. (۱۳۸۱). مباحثی در علوم جنایی تقریرات. نشر میزان، ۲۹۸-۱.

سند ائتلاف ملی نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان. (۱۳۹۶). دبیرخانه شورای عالی رفاه و تامین اجتماعی. ۹۴۱۱۱۵۰۹۸۰.
<https://www.isna.ir/news/9411150980>

Jensen .Gray F. (1972).Parents. Peer and Dlinquent Action A test of the Differential Association Perspective . American Journal of Sociology . 78: 562 .575. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/4678241/>

Pişkin, M., Atik, G., Çınkır, Ş., Ogulmus, S., Babadoğan, C. and Çokluk, O. (2014).The development and validation of Teacher Violence Scale. Eurasian Journal of Educational Research, 56: 1-24. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1060516.pdf>

Fukoyama, Francis, (1997). The end of the order. New York: the social market. oundation26-57

Geason, susan and Wilson, paul R, crime prevention, 1998, p.1.1-17

